

Discurs del papa Francesc a l'episcopat brasiler en ocasió de la XXVIII Jornada Mundial de la Joventut, 28 de juliol de 2013

“(…) Estem reunits aquí, una mica apartats, en aquest lloc preparat pel nostre germà Dom Orani, per estar sols i poder parlar de cor a cor, com pastors als quals Déu ha confiat el seu ramat. Als carrers de Rio, joves de tot el món i moltes altres multituds ens esperen, amb la necessitat de ser assolits per la mirada misericordiosa de Crist, el Bon Pastor, al qual estem cridats a fer present. Gaudim, doncs, d'aquest moment de descans, de compartir, de veritable fraternitat.

Desitjo abraçar-vos a tots i a cadascun, començant pel president de la Conferència Episcopal i l'Arquebisbe de Rio de Janeiro, i especialment als bisbes emèrits.

Més que un discurs formal, voldria compartir amb vostès algunes reflexions.

La primera m'ha vingut una altra vegada a la ment quan he visitat el santuari d'Aparecida. Allà, als peus de la imatge de la Immaculada Concepció, he resat per vostès, per les seves esglésies, pels sacerdots, religiosos i religioses, pels seminaristes, pels laics i les seves famílies i, en particular, pels joves i la gent gran, tots dos són l'esperança d'un poble: els joves, perquè porten la força, la il·lusió, l'esperança del futur, els ancians, perquè són la memòria, la saviesa d'un poble.

1. Aparecida: clau de lectura per a la missió de l'Església

A Aparecida, Déu ha ofert la seva pròpia Mare al Brasil. Però Déu ha donat també a Aparecida una lliçó sobre si mateix, sobre la seva forma de ser i d'actuar. Una lliçó d'aquesta humilitat que pertany a Déu com un tret essencial, i que es troba en l'ADN de Déu. A Aparecida hi ha alguna cosa perenne que cal aprendre sobre Déu i sobre l'Església; un ensenyament que ni l'Església al Brasil, ni Brasil mateix han d'oblidar.

En l'origen de l'esdeveniment d'Aparecida hi ha la recerca d'uns pobres pescadors. Molta gana i pocs recursos. La gent sempre necessita pa. Els homes comencen sempre per les seves necessitats, també avui.

Tenen una barca fràgil, inadequada; tenen xarxes velles, potser també deteriorades, insuficients.

En primer lloc apareix l'esforç, potser el cansament de la pesca, i, no obstant això, el resultat és escàs: un revés, un fracàs. Malgrat el sacrifici, les xarxes estan buides.

Després, quan Déu vol, Ell mateix apareix en el seu misteri. Les aigües són profundes i, malgrat tot, sempre amaguen la possibilitat de Déu. Aleshores Ell va arribar per sorpresa, potser quan ja no se l'esperava. Sempre es posa a prova la paciència dels que l'esperen. I Déu va arribar d'una manera nova, perquè Déu sempre és una sorpresa: una imatge de fràgil argila, ennegrida per les aigües del riu, i també envellida pel temps. Déu apareix sempre amb aspecte de petitesa.

Així va aparèixer llavors la imatge de la Immaculada Concepció. Primer el cos, després el cap, després cos i cap junts: unitat. El que estava separat recobra la unitat. Brasil colonial estava dividit pel vergonyós mur de l'esclavitud. La Verge d'Aparecida es presenta amb la cara negra, primer dividida i després unida en mans dels pescadors.

Hi ha aquí un ensenyament que Déu ens vol oferir. La seva bellesa reflectida en la Mare, concebuda sense pecat original, emergeix de la foscor del riu. A Aparecida, des del principi, Déu ens dona un missatge de recomposició del que està separat, de reunió del que està dividit. Els murs, barrancs i distàncies, que també avui existeixen, estan destinats a desaparèixer. L'Església no pot desatendre aquesta lliçó: ser instrument de reconciliació.

Els pescadors no menyspreen el misteri trobat al riu, tot i que és un misteri que apareix incomplet. No llencen les parts del misteri. Esperen la plenitud. I aquesta no triga a arribar. Hi ha alguna cosa sàvia que hem d'aprendre. Hi ha peces d'un misteri, com a parts d'un mosaic, que anem trobant. Nosaltres volem veure el tot amb massa pressa, mentre que Déu es fa veure a poc a poc. També l'Església ha d'aprendre aquesta espera.

Després, els pescadors porten a casa el misteri. La gent senzilla sempre té espai per albergar el misteri. Potser hem reduït el nostre parlar del misteri a una explicació racional, però a la gent, el misteri entra pel cor. A la casa dels pobres, Déu sempre troba lloc.

Els pescadors «agasalham»: agombolen el misteri de la Mare de Déu que han pescat, com si tingués fred i necessités calor. Déu demana que se li protegeixi a la part més càlida de nosaltres mateixos: el cor. Després serà Déu qui irradii la calor que necessitem, però primer entra amb l'astúcia del captaire. Els pescadors cobreixen el misteri de la Mare de Déu amb el pobre mantell de la seva fe. Criden als veïns perquè vegin la bellesa trobada, es reuneixen al voltant d'ella, expliquen les seves penes en la seva presència i li encomanen les seves preocupacions. Fan possible així que les intencions de Déu es realitzin: una gràcia, i després una altra, una gràcia que obre a una altra; una gràcia que prepara a una altra. Déu va desplegant gradualment la humilitat misteriosa de la seva força.

Hi ha molt per aprendre d'aquesta actitud dels pescadors. Una església que dona espai al misteri de Déu, una església que alberga en si mateixa aquest misteri, de manera que pugui meravellar la gent, atreure-la. Només la bellesa de Déu pot atreure. El camí de Déu és el de l'atracció. A Déu, un se l'emporta a casa. Ell desperta en l'home el desig de tenir-lo en la seva pròpia vida, a casa seva, en el propi cor. Ell desperta en nosaltres el desig de cridar els veïns per donar a conèixer la seva bellesa. La missió neix precisament d'aquest encanteri diví, d'aquest estupor de la trobada. Parlem de la missió, d'Església missionera. Penso en els pescadors que criden als seus veïns perquè vegin el misteri de la Mare de Déu. Sense la senzillesa de la seva actitud, la nostra missió està condemnada al fracàs.

L'Església té sempre la urgent necessitat de no oblidar la lliçó d'Aparecida, no la pot desatendre. Les xarxes de l'Església són fràgils, potser apedaçades, la barca de l'Església no té la potència dels grans transatlàntics que solquen els oceans. I, malgrat tot, Déu vol manifestar precisament a través dels nostres mitjans, mitjans pobres, perquè sempre és Ell qui actua.

Estimats germans, el resultat del treball pastoral no es basa en la riquesa dels recursos, sinó en la creativitat de l'amor. Certament és necessària la tenacitat, l'esforç, el treball, la planificació, l'organització, però cal saber abans de res que la força de l'Església no resideix en si mateixa sinó que està amagada en les aigües profundes de Déu, en què ella està cridada a fer les xarxes.

Una altra lliçó que l'Església ha de recordar sempre és que no pot allunyar-se de la senzillesa, en cas contrari oblida el llenguatge del misteri, i es queda fora, a les portes del

misteri, i, per descomptat, no aconsegueix entrar en aquells que pretenen de l'Església que no poden donar-se per si mateixos, és a dir, Déu. A vegades perdem els qui no ens entenen perquè hem oblidat la senzillesa, portant de fora una racionalitat fins i tot aliena a la nostra gent. Sense la gramàtica de la simplicitat, l'Església es veu privada de les condicions que fan possible «pescar» Déu en les aigües profundes del seu misteri.

Una última anotació: Aparecida es va fer present en una cruïlla de camins. La via que unia Rio de Janeiro, la capital, amb Sao Paulo, la província emprenedora que estava naixent, i Mines Gerais, les mines tan cobejades per les Corts europees: una cruïlla del Brasil colonial. Déu apareix en les cruïlles. L'Església al Brasil no pot oblidar aquesta vocació inscrita en ella des del seu primer alè: ser capaç de sístole i diàstole, de recollir i difondre.

2. Valoració de la trajectòria de l'Església al Brasil

Els bisbes de Roma han portat sempre en el seu cor el Brasil i la seva Església. S'ha aconseguit un meravellós recorregut. De 12 diòcesis durant el Concili Vaticà I a les actuals 275 circumscripcions. No ha estat l'expansió d'un aparell o d'una empresa, sinó més aviat el dinamisme dels «cinc pans i dos peixos» evangèlics, que, en contacte amb la bondat del Pare, en mans endurides (calejadas maos), han estat fecunds.

Avui desitjo reconèixer el treball sense reserves de vostès, pastors, en la seva Església. Penso en els bisbes que són a la selva pujant i baixant pels rius, a les zones semiàrides, en el Pantanal, a la pampa, a les jungles urbanes de les megalòpolis. Estimen sempre amb una dedicació total al seu ramat. Però penso també en tants noms i tants rostres que han deixat una empremta indeleble en el camí de l'Església al Brasil, fent palpable la gran bondat de Déu envers aquesta església.

Els bisbes de Roma sempre han estat a prop; han seguit, animat, acompanyat. En les últimes dècades, el beat Joan XXIII va convidar amb insistència als bisbes brasilers a preparar el seu primer pla pastoral i, des de llavors, s'ha desenvolupat una veritable tradició pastoral al Brasil, aconseguint que l'Església no fos un transatlàntic a la deriva, sinó que tingués sempre una brúixola. El servent de Déu Pau VI, a més d'encoratjar la recepció del Concili Vaticà II amb fidelitat, però també amb trets originals, va influir decisivament en l'autoconsciència de l'Església al Brasil mitjançant el Sínode sobre la evangelització i el text fonamental de referència, que continua sent d'actualitat: la Evangelii nuntiandi. El beat Joan Pau II va visitar Brasil en tres ocasions, recurrent «de cap a peus», de nord a sud, insistint en la missió pastoral de l'Església, en la comunió i la participació, en la preparació del Gran Jubileu, en la nova evangelització. Benet XVI va triar Aparecida per celebrar la V Assemblea General del CELAM, i això ha deixat una empremta profunda a l'Església de tot el continent.

L'Església al Brasil ha rebut i aplicat amb originalitat el Concili Vaticà II i el camí recorregut, encara que ha hagut de superar algunes malalties infantils, ha portat gradualment a una Església més madura, generosa i missionera.

Avui ens trobem en un nou moment. Com ha expressat bé el Document d'Aparecida, no és una època de canvis, sinó un canvi d'època. Llavors, també avui és urgent preguntar-se: Què ens demana Déu? Voldria intentar oferir algunes línies de resposta a aquesta pregunta.

3. La icona d'Emaús com a clau de lectura del present i del futur.

Primer de tot, no hem de cedir a la por de què parlava el Beat John Henry Newman: «El món cristià s'està fent estèril, i s'esgota com una terra sobreexplotada, que esdevé sorra». No hem de cedir al desencant, al desànim, a les lamentacions. Hem treballat molt, i de vegades ens sembla que hem fracassat, i tenim el sentiment de qui ha de fer balanç d'una temporada ja perduda, veient els que han marxat o ja no ens consideren creïbles, rellevants.

Rellegim una vegada més l'episodi d'Emaús des d'aquest punt de vista. Els dos deixebles fugen de Jerusalem. S'allunyen de la «nuesa» de Déu. Estan escandalitzats pel fracàs del Messies en qui havien esperat i que ara apareix irremeiablement derrotat, humiliat, fins i tot després del tercer dia. És el misteri difícil de qui abandona l'Església; d'aquells que, després d'haver deixat seduir per altres propostes, creuen que l'Església -la seva Jerusalem- ja no pot oferir alguna cosa significativa i important. I, llavors, van sols pel camí amb la seva pròpia desil·lusió. Potser l'Església s'ha mostrat massa feble, massa llunyana de les seves necessitats, massa pobre per respondre a les seves inquietuds, massa freda envers ells, massa autoreferencial, presonera del seu propi llenguatge rígid, potser el món sembla haver convertit l'Església en una relíquia del passat, insuficient per a les noves qüestions, potser l'Església tenia respostes per a la infància de l'home, però no per a la seva edat adulta. El fet és que actualment hi ha molta gent com els dos deixebles d'Emaús, no només els qui busquen respostes als nous i difusos grups religiosos, sinó també aquells que semblen viure ja sense Déu, tant en la teoria com en la pràctica.

Davant d'aquesta situació, què hem de fer?

Cal una Església que no tingui por a entrar en la nit d'aquestes persones. Necessitem una Església capaç de trobar-les en el seu camí. Necessitem una Església capaç d'entrar en la conversa. Necessitem una Església que sàpiga dialogar amb aquells deixebles que, fugint de Jerusalem, vaguen sense una meta, sols, amb el seu propi desencís, amb la decepció d'un cristianisme considerat ja estèril, infecund, impotent per generar sentit.

La globalització implacable i la intensa urbanització, sovint salvatges, prometien molt. Molts s'han enamorat de les seves possibilitats, i en aquestes hi ha alguna cosa realment positiva, com per exemple, la disminució de les distàncies, l'apropament entre les persones i cultures, la difusió de la informació i els serveis. Però, d'altra banda, molts vivencien els seus efectes negatius sense adonar-se de com ells comprometen la seva visió de l'home i del món, generant més desorientació i un buit que no aconsegueixen explicar. Alguns d'aquests efectes són la confusió del sentit de la vida, la desintegració personal, la pèrdua de l'experiència de pertànyer a un "niu", la manca de llar i vincles profunds.

I com no hi ha qui els acompanyi i mostri amb la seva vida el veritable camí, molts han buscat dreceres, perquè la «mesura» de la gran Església sembla massa alta. Hi ha encara els qui reconeixen l'ideal de l'home i de la vida proposat per l'Església, però no s'atreveixen a abraçar-lo. Pensen que l'ideal és massa gran per a ells, està fora de les seves possibilitats, la meta a perseguir és inabastable. No obstant això, no poden viure sense tenir almenys alguna cosa, encara que sigui una caricatura, d'això que els sembla massa alt i llunyà. Amb la desil·lusió al cor, van a la recerca d'alguna cosa que els il·lusioni de nou o es resignen a una adhesió parcial, que en definitiva no arriba a donar plenitud a les seves vides.

La sensació d'abandonament i solitud, de no pertànyer ni tan sols a si mateixos, que sorgeix sovint en aquesta situació, és massa dolorosa per fer-la callar. Cal un alleujament

i, llavors, queda la via del lament. Però fins i tot el lament esdevé al seu torn un bumerang que torna i acaba per augmentar la infelicitat. Hi ha pocs que encara saben escoltar el dolor; almenys, cal anestesiari.

Davant d'aquest panorama cal una Església capaç d'acompanyar, d'anar més enllà del simple escoltar, una Església que acompanyi en el camí posant en marxa amb la gent, una Església que pugui desxifrar aquesta nit que comporta la fugida de Jerusalem de tants germans i germanes, una Església que s'adoni que les raons per les que hi ha gent que s'allunya, contenen ja en si mateixes també els motius per a un possible retorn, però cal saber llegir el tot amb valentia. Jesús li va donar calor al cor dels deixebles d'Emaús.

Voldria que avui ens preguntéssim tots: Som encara una Església capaç d'inflamar el cor? Una Església que pugui fer tornar a Jerusalem? D'acompanyar a casa? A Jerusalem resideixen les nostres fonts: Escripura, catequesi, sagraments, comunitat, l'amistat del Senyor, Maria i els Apòstols ... Som capaços encara de presentar aquestes fonts, de manera que es desperti la fascinació per la seva bellesa?

Molts se n'han anat perquè se'ls ha promès una cosa més alta, una mica més forat, una mica més veloç.

Però, hi ha alguna cosa més alt que l'amor revelat a Jerusalem? Res és més alt que l'abaixament de la creu, perquè allà s'arriba veritablement l'altura de l'amor. Som encara capaços de mostrar aquesta veritat als qui pensen que la veritable altura de la vida estigui en una altra part?

Algú coneix alguna cosa de més fort que el poder amagat a la fragilitat de l'amor, de la bondat, de la veritat, de la bellesa?

La recerca del que cada vegada és més ràpid atreu l'home d'avui: internet veloç, cotxes i avions ràpids, relacions immediates ... I, malgrat tot, es nota una necessitat desesperada de calma, diria de lentitud. L'Església, sap encara ser lenta: en el temps, per escoltar, en la paciència, per reparar i reconstruir? O potser també l'Església es veu arrossegada pel frenesí de l'eficiència?

Recuperem, estimats germans, la calma de saber ajustar el pas a les possibilitats dels pelegrins, al ritme del seu caminar, la capacitat d'estar sempre a prop perquè puguin obrir una escletxa en el desencís que hi ha al seu cor, i així poder entrar en ell. Volen oblidar-se de Jerusalem, on hi ha les seves fonts, però acaben per sentir-se assedegats. Cal una Església capaç d'acompanyar també avui el retorn a Jerusalem. Una Església que pugui fer redescobrir les coses glorioses i joioses que diuen a Jerusalem, de fer entendre que ella és la meva Mare, la nostra Mare, i que no són orfes. En ella hem nascut. On és la nostra Jerusalem, on hem nascut? En el baptisme, en la primera trobada d'amor, en la crida, en la vocació. Cal una Església que torni a portar caliu, a encendre el cor.

Cal una Església que també avui pugui tornar la ciutadania a tants dels seus fills que caminen com en un èxode.

4. Els reptes de l'Església al Brasil

A la llum del que s'ha dit, voldria assenyalar alguns reptes de l'estimada Església al Brasil.

La prioritat de la formació: bisbes, sacerdots, religiosos i laics

Estimats germans, si no formem ministres capaços d'enardir el cor de la gent, de caminar amb ells en la nit, d'entrar en diàleg amb les seves il·lusions i desil·lusions, de recompondre la seva fragmentació, què podem esperar per al camí present i futur? No és cert que Déu s'hagi apagat en ells. Aprenquem a mirar més en el profund: no hi ha qui'inflami el seu cor, com als deixebles d'Emaús.

Per això és important promoure i cuidar una formació de qualitat, que creu persones capaces de baixar a la nit sense veure's dominades per la foscor i perdre; d'escoltar la il·lusió de molts, sense deixar-se seduir, d'acollir les desil·lusions, sense desesperar-se i caure en l'amargor, de tocar la desintegració de l'altre, sense deixar-se diluir i descompondre en la seva pròpia identitat.

Cal una solidesa humana, cultural, afectiva, espiritual i doctrinal. Estimats germans en l'episcopat, cal tenir el valor d'una revisió a fons de les estructures de formació i preparació del clergat i del laïcat de l'Església al Brasil. No n'hi ha prou amb una vaga prioritat de formació, ni amb els documents o les reunions. Cal la saviesa pràctica d'establir estructures que durin, de preparació en l'àmbit local, regional, nacional, i que siguin el veritable cor per a l'episcopat, sense escatimar esforços, atencions i acompanyament. La situació actual exigeix una formació de qualitat a tots els nivells. Els bisbes no poden delegar aquesta comesa. Vostès no poden delegar aquesta tasca, sinó assumir-la com un punt fonamental per al camí de les seves Esglésies.

Col·legialitat i solidaritat de la Conferència Episcopal

A l'Església, el Brasil no en té prou amb un líder nacional, necessita una xarxa de «testimonis» regionals que, parlant el mateix llenguatge, assegurin per tot arreu no la unanimitat, sinó la veritable unitat en la riquesa de la diversitat.

La comunió és un llenç que s'ha de teixir amb paciència i perseverança, que va gradualment «ajuntant els punts» per aconseguir una textura cada vegada més àmplia i espessa. Una manta amb pocs fils de llana no escalfa.

És important recordar Aparecida, el mètode de recollir la diversitat. No tant diversitat d'idees per elaborar un document, sinó varietat d'experiències de Déu per posar en marxa una dinàmica vital.

Els deixebles d'Emaús tornaren a Jerusalem explicant l'experiència que havien tingut en la trobada amb el Crist ressuscitat. I allà es van assabentar de les altres manifestacions del Senyor i de les experiències dels seus germans. La Conferència Episcopal és precisament un àmbit vital per possibilitar l'intercanvi de testimonis sobre les trobades amb el Ressuscitat, al nord, al sud, a l'oest ... Es necessita, doncs, una valorització creixent del element local i regional. No és suficient una burocràcia central, sinó que cal fer créixer la col·legialitat i la solidaritat: serà una veritable riquesa per a tots.

Estat permanent de missió i conversió pastoral

Aparecida va parlar d'estat permanent de missió i de la necessitat d'una conversió pastoral. Són dos resultats importants d'aquella Assemblea per al conjunt de l'Església de la zona, i el camí recorregut al Brasil en aquests dos punts és significatiu.

Sobre la missió s'ha de recordar que la seva urgència prové de la seva motivació interna: la de transmetre un llegat, i, sobre el mètode, és decisiu recordar que un llegat és com el testimoni: en la carrera de relleus no es llança l'aire i qui l'aconsegueix agafar, bé, i qui no, es queda sense. Per transmetre el llegat cal entregar personalment, tocar a qui se li vol donar, transmetre aquest patrimoni.

Sobre la conversió pastoral, voldria recordar que «pastoral» no és una altra cosa que l'exercici de la maternitat de l'Església. L'Església dóna a llum, alleta, fa créixer, corregeix, alimenta, porta de la mà ... Es requereix, doncs, una Església capaç de redescobrir les entranyes maternes de la misericòrdia. Sense la misericòrdia, poc es pot fer avui per inserir-se en un món de «ferits», que necessiten comprensió, perdó i amor.

En la missió, també a la continental, és molt important reforçar la família, que continua sent la cèl·lula essencial per a la societat i per a l'Església, els joves, que són el rostre futur de l'Església; les dones, que tenen un paper fonamental en la transmissió de la fe i constitueixen aquesta força quotidiana porta endavant la societat i la renova. No reduïm el compromís de les dones a l'Església, sinó que promoguem la seva participació activa en la comunitat eclesial. Si l'Església perd les dones en la seva total i real dimensió, l'Església s'exposa a l'esterilitat. Aparecida destaca també la vocació i missió de l'home en la família, l'Església i la societat, com a pares, treballadors i ciutadans. ¡Tinguin-ho en compte!

La tasca de l'Església en la societat

En l'àmbit social, només hi ha una cosa que l'Església demana amb particular claredat: la llibertat d'anunciar l'Evangeli de manera integral, tot i que estigui en contrast amb el món, quan vagi contracorrent, defensant el tresor del qual només és guardiana, i els valors dels que no disposa, però que ha rebut i als quals ha de ser fidel.

L'Església sosté el dret de servir a l'home en la seva totalitat, dient-li el que Déu ha revelat sobre l'home i la seva realització i l'Església vol fer present aquest patrimoni immaterial sense el qual la societat s'enfonsa, les ciutats es veurien arrasades pels seus propis murs, barrancs i barreres. L'Església té el dret i el deure de mantenir encesa la flama de la llibertat i de la unitat de l'home.

Les urgències del Brasil són l'educació, la salut, la pau social. L'Església té una paraula a dir sobre aquests temes, perquè per respondre adequadament a aquests reptes no n'hi ha prou amb solucions merament tècniques, sinó que cal tenir una visió subjacent de l'home, de la seva llibertat, del seu valor, de la seva obertura a la transcendència. I vostès, estimats germans, no tinguin por d'oferir aquesta contribució de l'Església, que és pel bé de tota la societat, i oferir aquesta paraula "encarnada" també en el testimoni.

L'Amazònia com a tornassol, banc de proves per a l'Església i la societat brasilera

Hi ha un últim punt sobre el qual vull parlar, i que considero rellevant per al camí actual i futur, no només de l'Església al Brasil, sinó també de tot el conjunt social: l'Amazònia. L'Església no està a l'Amazònia com qui té fetes les maletes per marxar després d'haver-la explotat tot el que ha pogut. L'Església està present a l'Amazònia des del principi amb missioners, congregacions religioses, sacerdots, laics i bisbes i encara avui està present i és determinant per al futur de la zona. Penso en l'acollida que l'Església en l'Amazònia ofereix avui als immigrants haitians després del terrible terratrèmol que va devastar el seu país.

Voldria convidar tothom a reflexionar sobre el que Aparecida va dir sobre l'Amazònia, i també la vigorosa crida al respecte i la custòdia de tota la creació, que Déu ha confiat a l'home, no per explotar salvatgement, sinó perquè la converteixi en un jardí. Al desafiament pastoral que representa l'Amazònia, no puc deixar d'agrair el que l'Església al Brasil està fent: la Comissió Episcopal per a l'Amazònia, creada el 1997, ha donat ja molt de fruit, i moltes diòcesis han respost amb promptitud i generositat a la sol·licitud de solidaritat, enviant missioners laics i sacerdots. Dono gràcies a Monsenyor Jaime Chemelo, pioner en aquest treball, i al Cardenal Hummes, actual President de la Comissió. Però voldria afegir que l'obra de l'Església ha de ser ulteriorment incentivada i relançada. Calen instructors qualificats, sobretot formadors i professors de teologia, per consolidar els resultats assolits en el camp de la formació d'un clergat autòcton, per tenir també sacerdots adaptats a les condicions locals i enfortir, per dir-ho així, el «rostre amazònic» de l'Església. En això, sisplau, els demano que siguin valents, que tinguin parresia. En llenguatge *porteño* els diria que siguin *corajudos*.

Estimats germans, he tractat d'oferir d'una manera fraterna algunes reflexions i línies de treball en una Església com del Brasil, que és un gran mosaic de pedretes, d'imatges, de formes, problemes i reptes, però que precisament per això constitueix una enorme riquesa. L'Església mai no és uniformitat, sinó diversitat que acorda en la unitat, i això val per a tota realitat eclesial.

Que la Verge Immaculada d'Aparecida sigui l'estrella que il·lumini el compromís de vostès i la seva manera de dur a Crist, com ella ho ha fet, a tot home i a tota dona d'aquest immens país. Serà Ell, com ho va fer amb els dos deixebles confusos i desil·lusionats d'Emaús, qui faci cremar el cor i doni nova i segura esperança.

Traducció: Marta Nin

Publicat a Catalunya Religió